วารสารวิชาการคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2567)
ISSN 2586 – 9450 (Print) / ISSN 2697 – 4290 (Online)

การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วัดหัวคู้ จังหวัดสมุทรปราการ

THE PRESERVATION AND INHERITANCE OF THE TRADITION OF LUANG PHO KHIAO SUKHOPHUTTHO BHAWAWA, WAT HUAKU SAMUT PRAKAN PROVINCE

สุกฤตาวัฒน์ บำรุงพานิช[1]
คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ
Suktrittwat Bamrungpanit
FACULTY OF COMMUNICATION ARTS HUACHIEW CHALERMPRAKIET UNIVERSITY
*E-mail: Sukrittawat_jom@hotmail.com

Received: *19-07-67* Revised: *30-09-67* Accepted: *16-12-67*

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา 2) อนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา พื้นที่วิจัยในตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ วิธีการศึกษาจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วมการสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสนทนากับกลุ่มเจ้าอาวาส และผู้เกี่ยวข้องกับวัดกลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อย กลุ่มผู้นำชุมชน กลุ่มสตรีตำบลศีรษะจรเข้น้อย กลุ่มสภาวัฒนธรรมอำเภอบางเสาธง กลุ่มชาวบ้านและกลุ่มผู้รู้ท้องถิ่นในอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

ผลการวิจัยพบว่า 1) ประวัติความเป็นมาประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาเกิดขึ้นใหม่จากแรงศรัทธาของคนในชุมชนศีรษะจรเข้น้อยที่มีต่อองค์หลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ได้มีแนวคิดร่วมกับคนในชุมชนจัดงานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา มีการจัดขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาเกิดขึ้นในรูปแบบขบวนเล็ก ๆ แห่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน 2) การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา เป็นประเพณีประดิษฐ์เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา โดยได้ปรับเปลี่ยนลักษณะบางประการ ให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ให้เยาวชนรุ่นหลังไม่หลงลืมประวัติศาสตร์ มีการประดิษฐ์ดนตรีการรำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา นำจังหวะกลองยาวมาผสมผสานกับทำนองเพลงพม่ากลองยาว มีจังหวะสนุกสนาน มีการประดิษฐ์รำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ได้นำท่ารำมาจากท่ารำแม่บทเล็กและได้มีการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายประกอบการรำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

คำสำคัญ: ประเพณีแห่ผ้าห่ม, หลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา, วัดหัวคู้

[1] คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

ABSTRACT

The objectives of this research were: 1) to study the history and background of the tradition of the Luang Pho Khiao Sukhophuttho Bhagawa robe procession, and 2) to preserve and perpetuate the tradition of the Luang Pho Khiao Sukhophuttho Bhagawa robe procession. The research area is in the Sisacharachaenoi Subdistrict, Bang Sao Thong District, Samut Prakan Province. This qualitative research employed methods including document analysis, related research studies, and field data collection through both participant and non-participant observation, structured and unstructured interviews, discussions with the abbot and individuals involved with the temple, Sisacharachaenoi Subdistrict Administrative Organization groups, community leaders, women's groups in the Sisacharachaenoi Subdistrict, Bang Sao Thong District Cultural Council groups, residents, and local experts in Bang Sao Thong District, Samut Prakan Province.

The research findings found that: 1) The history of the tradition of the Luang Pho Khiao Sukhophuttho Bhagawa robe procession was a recent development stemming from the faith of the people in the Sisacharachaenoi community towards Luang Pho Khiao Sukhophuttho Bhagawa. The community collaborated to organize the robe procession tradition, initially as a small, informal procession without a clear format. 2) The preservation and perpetuation of the Luang Pho Khiao Sukhophuttho Bhagawa robe procession tradition was a created tradition aimed at developing the format of the robe procession activities. Certain aspects have been modified to be more suitable for contemporary times to ensure that the younger generation does not forget history. Innovations include the integration of long drum rhythms with Burmese long drum melodies to create an enjoyable rhythm, creating dance movements for the robe procession inspired by traditional dance movements, and the design of costumes for the robe procession dance.

Keywords: Inheritance of the tradition, Luang Pho Khiao Sukhophuttho Bhagawa, Wat Huaku

ISSN 2586 – 9450 (Print) / ISSN 2697 – 4290 (Online)

บทนำ

วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นเป็น วิถีชีวิตของคนในแต่ละชุมชนที่เป็นมรดกสืบทอดกันมาและทุกคนในท้องถิ่นย่อมมีความภาคภูมิใจในการเป็นเจ้าของร่วมกัน ก่อให้เกิดความรักความหวงแหน สะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่แตกต่างกันไปตามสภาพสิ่งแวดล้อม โดยมีศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านเป็นตัวกำหนด แต่ในปัจจุบันนี้วัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นต่างๆ เหล่านี้กำลังค่อยๆ ลบเลือนหายไปโดยมีวัฒนธรรมใหม่ ๆ เข้ามาแทนที่ จึงทำให้คนรุ่นหลังไม่เห็นความสำคัญเท่าที่ควร แต่ถึงกระนั้นก็ยังมีคนไทยอีกมากที่ไม่อยากให้ประเพณีเหล่านั้นเลือนหาย โดยยังคงอนุรักษ์และสืบสานประเพณีท้องถิ่นเพื่อบ่งบอกถึงรากเหง้าของตนเอง เพียงแต่ปัจจุบันได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงรูปแบบกิจกรรมจากประเพณีที่เน้นด้านพิธีกรรมตามความเชื่อท้องถิ่นเป็นหลัก มาเป็นกิจกรรมเพื่อความบันเทิงและพักผ่อนหย่อนใจด้วย เนื่องจากการที่รัฐบาลส่งเสริมการนำทุนทางวัฒนธรรมมาสร้างเศรษฐกิจสร้างสรรค์เกิดเป็นการค้าและบริการ ได้แก่ อาหาร ภาพยนตร์ แฟชั่น มวยไทย และเทศกาลประเพณี สร้างรายได้เข้าประเทศ โดยเฉพาะการส่งเสริมให้ประเพณีไทยเป็นที่รู้จักทั้งในระดับชาติ และนานาชาติ ส่งผลให้แต่ละท้องถิ่นพยายามดึงเอาเอกลักษณ์ท้องถิ่นมาเป็นจุดสนใจเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว จนเกิดกระบวนการสร้างสรรค์กิจกรรมทางวัฒนธรรมด้วยการเสริมแต่งสิ่งใหม่ๆ เข้าไปในประเพณีของตน ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบแนวคิดและการปฏิบัติ (Pinwadee Srisupan, Yaowalak Apichatvullop, & Kanokwan Manorom. 2011, pp. 28-29) ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้คำว่าประเพณีประดิษฐ์ เนื่องจากประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา เป็นประเพณีที่คนในชุมชนท้องถิ่นพัฒนารูปแบบประเพณีที่สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ หรือ ประดิษฐ์ เป็นลักษณะของการรื้อสร้างประเพณีขึ้นมาในรูปแบบใหม่ตามที่คนชุมชนท้องถิ่นร่วมกันประดิษฐ์ ต่อมาเจ้าอาวาสวัดหัวคู้ (พระครูบวรพัฒนโกศล) คณะกรรมการวัด องค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อย และชาวบ้านร่วมกันเริ่มบูรณะปฏิสังขรณ์วิหารหลวงพ่อเขียว โดยยกองค์พระและวิหารให้สูงขึ้นจากเดิมอีก 2.50 เมตร (ด้านหลัง) 1.78 เมตร (ด้านหน้า) ครั้นเมื่อปฏิสังขรณ์เสร็จชาวบ้านต้องการให้มีการจัดงานที่เป็นเอกลักษณ์ของหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา อันเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวตำบลศีรษะจรเข้น้อยและพื้นที่บริเวณใกล้เคียง ประกอบกับชุมชนศีรษะจรเข้น้อยยังไม่มีประเพณีประจำปีของท้องถิ่นของตนเอง จึงกำหนดให้วันมาฆบูชาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 (เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552) เป็นประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ตามความเชื่อเรื่องการถวายผ้ากาสาวพัสตร์จะได้กุศลมากและเป็นการบูชาพระรัตนตรัยตามหลักพุทธศาสนา ตลอดจนเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของชุมชนด้วย (Wat Hua Ku, 2010, pp. 1-3)

งานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วัดหัวคู้ จะมีการเฉลิมฉลอง 3-4 วัน ก่อนวันมาฆบูชาเพื่อให้คนที่มาทำบุญเขียนชื่อบนผ้าห่ม พอถึงวันมาฆบูชาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 ปีแรกจะมีขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโภควาจากบริเวณตลาดวัดศรีวารีน้อยจนถึงวัดหัวคู้ เริ่มเวลาประมาณ 6 โมงเช้า มีรถขบวนแห่องค์หลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาจำลอง ตามด้วยขบวนแห่ผ้าห่มที่ชาวบ้านช่วยกันถือยาวประมาณ 20 เมตร และมีขบวนประกอบอื่น ๆ เช่น แตรวงใหญ่ ธงชาติ รูปกษัตริย์ ป้ายคำขวัญ มีกลุ่มขบวนรำและแต่งชุดไทยมาร่วมด้วย เช่น กลุ่มสตรี กลุ่มอสม. สมาชิกอบต. กำนันผู้ใหญ่บ้าน ชมรมบาสโลบ เป็นต้น ซึ่งการจัดขบวนจะปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ ทุกปี จนมาถึงวัดหัวคู้ก็ถือว่าเสร็จพิธีในช่วงเช้า ชาวบ้านบางส่วนจะกลับบ้านแล้วค่อยมาที่วัดหัวคู้อีกครั้งในช่วงบ่าย บางส่วนก็อยู่ต่อเพื่อรับประทานอาหารที่วัดจัดเตรียมไว้ให้ จนกระทั่งเวลาบ่ายโมงจะเริ่มพิธีเปิดงานแห่ผ้าห่มพ่อเขียวสุโขพุทโธ

ภควา โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดหรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานในพิธีเปิด จึงนำผ้าห่มมาแห่เวียนรอบพระอุโบสถ 3 รอบ เสร็จแล้วจะมีการรำถวายหน้าองค์หลวงพ่อเขียวจากชมรมต่างๆ จากนั้นเริ่มพิธีสงฆ์สวดเจริญพุทธมนต์ แล้วนำขึ้นห่มองค์หลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา และพิธีเวียนเทียนรอบพระอุโบสถถือเป็นเสร็จสิ้นพิธี

จากการศึกษารายงานผลการดำเนินงานขององค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อย เมื่อ พ.ศ.2522 ได้จัดรูปแบบในลักษณะของขบวน โดยจัดวางตามลักษณะใครสะดวกเข้าร่วมขบวนก็สามารถเข้าร่วมขบวนได้ ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ต่อมา พ.ศ. 2555 ทางองค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อยได้มีการจัดวางรูปแบบขบวนแห่ประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา จากการเลียนแบบมาจากประเพณีแห่ผ้าห่มพระสมุทรเจดีย์ จังหวัดสมุทรปราการ จากการเลียนแบบดังกล่าวทำให้เกิดรูปแบบขบวนที่มีลำดับขึ้นตอน ซึ่งประกอบด้วย ป้ายชื่องานประเพณี ขบวนนักเรียนแต่งชุดไทย ขบวนตีกลองยาวของนักเรียน ขบวนรถบุปผาชาติตกแต่งหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ขบวนชาวบ้านถือผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา หลังจากได้มีรูปแบบขบวนแห่ประเพณีหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาขึ้น และได้มีคนในชุมชนจากตำบลศีรษะจรเข้น้อยที่เข้าร่วมขบวนแห่กันอยู่เป็นประจำก็ได้มีผู้คนจากต่างตำบลในอำเภอบางเสาธงเข้ามาร่วมกิจกรรมขบวนแห่มากขึ้น ทำให้องค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อยมีการปรับรูปแบบขบวนใหม่อีกครั้ง และให้มีการจัดวางเรียงลำดับดังนี้ คนรำหน้าขบวน ขบวนแตรวง ขบวนถือธงชาติ ขบวนธงตราธรรมจักร ขบวนธงประจำพระมหากษัตริย์ พานพุ่ม พระบรมฉายาลักษณ์พระมหากษัตริย์ ป้ายองค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อย ป้ายชื่องานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ขบวนรถบุปผาชาติหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อย กลุ่มสตรีตำบลศีรษะจรเข้น้อย ขบวนจากหน่วยงานต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน

จากการศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยเห็นว่าประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงเขียวสุโขพุทโธภควาของตำบลศีรษะจรเข้น้อย ถือเป็นประเพณีประดิษฐ์ที่สร้างใหม่ให้มีรูปแบบเนื้อหาหรือวัตถุประสงค์ใหม่ ที่มาจากฐานประวัติศาสตร์ท้องถิ่น เพื่อนำเสนอตามบริบทของสังคมไทยปัจจุบัน สะท้อนให้เห็นความเชื่อและพิธีกรรมของชาวบ้านสู่งานประจำปีที่สัมพันธ์กับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม อันเกิดจากความต้องการของคนในหมู่บ้าน ซึ่งประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงเขียวสุโขพุทโธภควาจัดเป็นทุนทางวัฒนธรรมประเภทจับต้องไม่ได้เป็นสิ่งที่มีคุณค่าและมีมูลค่าที่สั่งสมกันมาและถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวพุทโธภควา เพื่อเป็นเครื่องมือสำคัญในพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีท้องถิ่น ตลอดจนยกระดับประเพณีท้องถิ่นของชุมชน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน สร้างการตระหนักถึงลักษณะเด่นและการรับรู้เกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมของตน เป็นการเชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในพื้นที่บางเสาธง ตลอดจนทำให้เกิดการสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นอย่างยั่งยืนต่อไป

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา
2. เพื่ออนุรักษ์ สืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1. ทราบประวัติความเป็นมาประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

2. เป็นแนวทางการพัฒนารูปแบบการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา มาเป็นประเพณีประดิษฐ์วัฒนธรรมร่วมสมัยที่เชื่อมความสัมพันธ์อันดีระหว่างคนในพื้นที่บางเสาธง

3. เป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้แก่ชุมชนศีรษะจรเข้น้อย ทำให้เกิดการต่อยอดประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาให้ที่รู้จักทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้กำหนดโดยการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) จากกลุ่มผู้มีความรู้ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนบางเสาธง จำนวน 23 คน ประกอบด้วย

1.1 กลุ่มผู้รู้ เกี่ยวกับความเป็นมาของหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วิถีชีวิตการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ด้วยการสุ่มแบบก้อนหิมะ (Snowball sampling) ได้คำแนะนำจากผู้รู้ที่ให้ข้อมูลคนหนึ่ง ไปสู่อีกคนหนึ่งเป็นทอดๆ จำนวน 8 คน ได้แก่ พระปริยัติวงศาจารย์ (ประชุม ปวโร) เจ้าอาวาสพระมหาทองสุข พระปลัดวินัย เตชะปัญโย พระสัมฤทธิ์ เกิดเรืองศรี นายประเสริฐ แสงหิรัญ อาจารย์เกียรติศักดิ์ ลักษณะ นางอรทัย เมฆศรี และนายพ่วง เผือกแสงทิพย์

1.2 กลุ่มผู้ปฏิบัติ เป็นผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณี ความเชื่อ ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง จำนวน 5 คน ได้แก่ นายพยนต์ เอี่ยมสะอาด นายกองค์การบริหารส่วนตำบล นายสมพร เอี่ยมสอาด รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล นายศักดิ์ศรี สนจิตร์ รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล นางสาวจิริยา มงคลธนกิตติ์ รักษาการผู้อำนวยการกองการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม และนางสาววาราดา มูฮำหมัดสะ นักประชาสัมพันธ์

1.3 กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 10 คน ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ นักท่องเที่ยว ประชาชนทั่วไป นางจำรัส เผือกแสงทิพย์ นางยุพา พุ่มเรือง นายประเสริฐ แสงหิรัญ อาจารย์เกียรติศักดิ์ ลักษณะ นางอรทัย เมฆศรี นางเกวลี บุญเฉลียว นายทองม้วน ภู่นุชสาริกา นางพรพรรณ สุคนธวงศ์ นางอาภาพรรณ กันคล้อย นางสาววิมาลา แตงอ่อน และปราชญ์ผู้รู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วัดหัวคู้ ตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ จำนวน 23 คน

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

ศึกษาและวิเคราะห์การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วัดหัวคู้ ตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ แบบประเพณีประดิษฐ์

3. ขอบเขตด้านระยะเวลา

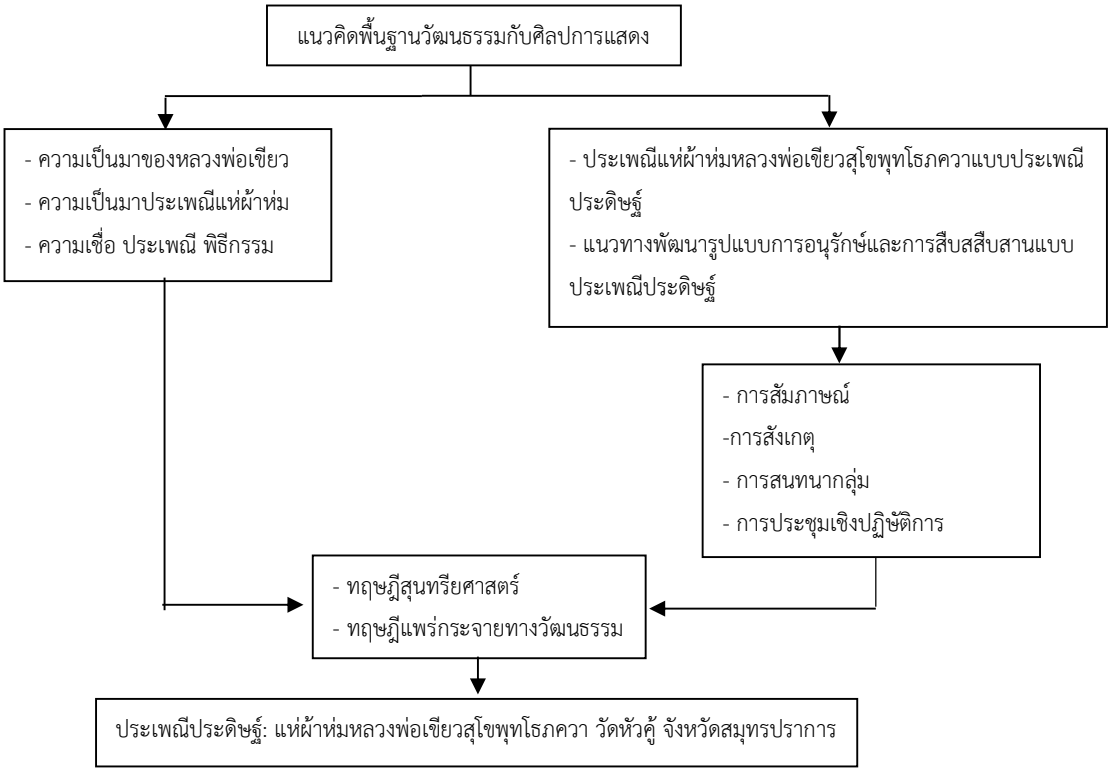
ขอบเขตด้านระยะเวลา 10 เดือน ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2562 ถึงเดือนกันยายน 2563

4. ขอบเขตด้านสถานที่

วัดหัวคู้ ตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ

กรอบแนวคิดของการวิจัย

การวิจัยเรื่องการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วัดหัวคู้ จังหวัดสมุทรปราการ ผู้วิจัยได้ใช้ระเบียบวิจัยเชิงคุณภาพ โดยอาศัยแนวคิดและทฤษฎีทางสังคมวิทยา มานุษยวิทยาและวัฒนธรรม เป็นแนวทางในการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ดังภาพ

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดของการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพในลักษณะ ของการบูรณาการรูปแบบการวิจัยเอกสารและวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมข้อมูลจากเอกสารงานวิจัย ตลอดจนตำรา เอกสารที่เกี่ยวข้องและออกปฏิบัติภาคสนาม เพื่อรวบรวมข้อมูล โดยการสัมภาษณ์จากบุคคลในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับประเพณี วัฒนธรรมในท้องถิ่น ครูภูมิปัญญา ประชาชนในท้องถิ่น พร้อมทั้งนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ เรียบเรียง รายงานการศึกษาค้นคว้าโดยวิธีวิจัย 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. ผู้วิจัยศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เป็นแนวคิด ทฤษฎี และเอกสารต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ประวัติความเป็นมาของวัดหัวคู้ แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีประดิษฐ์หรือประเพณีสร้างสรรค์ แนวคิดการสร้างนาฏศิลป์ร่วมสมัย เพื่อศึกษาและนำมาพัฒนาเป็นกรอบแนวคิดสำหรับการวิจัย

2. การวิจัยภาคสนาม ผู้วิจัยจะได้ดำเนินการสังเกต สัมภาษณ์ ภูมิปัญญา ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมประเพณีการแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ทั้งสังเกตุแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม ข้อมูลที่ได้ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ประกอบการสัมภาษณ์ เพื่อเสริมด้านเอกสารให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

3. การวิเคราะห์ การศึกษาในขั้นตอนการวิเคราะห์ เป็นการศึกษาเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพในระดับพื้นที่มาประกอบกับการศึกษากับข้อมูล เอกสาร และผลงานวิจัยเชิงคุณภาพ จากนั้นนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ปรับปรุง

และพัฒนากรอบแนวคิดให้กระชับ เพื่อให้เห็นการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วัดหัวคู้ จังหวัดสมุทรปราการ

4. การรายงานผลการศึกษาหลังจากที่เก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ จากนั้นทำการตีความผลการวิเคราะห์บนพื้นฐานของทฤษฎีที่นำมาวิจัย และจัดทำเป็นรายงานผลการศึกษา

เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

1. แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง (Structure Interview) ใช้กับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ซึ่งมีประเด็นคำถามที่ผู้วิจัย ได้กำหนดเป็นหัวข้อสำหรับการสอบถาม ดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

1.2 ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

1.3 ความคิดเห็น

1.4 ข้อเสนอแนะ

2. แบบบันทึกข้อมูลภาคสนาม เป็นแบบบันทึกที่ผู้วิจัยใช้สำหรับการบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม

2.1 แบบสำรวจเบื้องต้น เป็นแบบบันทึกใช้สำรวจเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่วิจัย และผู้อนุรักษ์สืบสานที่มีอยู่นปัจจุบัน

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured Interview) เป็นแบบสัมภาษณ์ปลายเปิด

2.3 แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม โดยดำเนินการสังเกตเกี่ยวกับการเตรียมขบวนแห่

2.4 แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม เป็นแบบบันทึกการหาข้อสรุปและความชัดเจนเกี่ยวกับขบวนแห่

3. การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

3.1 ศึกษาค้นคว้าแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นกรอบแนวความคิด ในการสร้างเครื่องมือในการวิจัย

3.2 สร้างเครื่องมือวิจัย โดยใช้คำถามแบบปิดและคำถามแบบเปิด ตามวัตถุประสงค์ของวิจัยที่กำหนดไว้ 2 ประการ

3.3 สร้างเครื่องมือวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญ 3 ท่าน ได้แก่ รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภชัย จันทร์สุวรรณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วุฒิพงษ์ ทองก้อน และผู้ช่วยศาสตราจารย์นิก สุนทรชัย ตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ (Content Validity) แล้วนำความคิดเห็นทั้ง 3 ท่าน มาปรับปรุง แก้ไขให้ได้มาตรฐานและมีคุณภาพ เพื่อนำไปเก็บข้อมูลภาคสนาม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูล โดยยึดหลักข้อมูลที่มีลักษณะสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัย สามารถตอบคำถามของการวิจัยได้ตามกำหนดไว้ มีวิธีการเก็บข้อมูลดังต่อไปนี้

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากเอกสารงานวิจัย หรือที่มีการศึกษาไว้ในประเด็นที่เกี่ยวกับประเพณีแห่ผ้า ได้แก่ การอนุรักษ์และการสืบสาน ประเพณีและความเชื่อ วัฒนธรรมท้องถิ่น ตลอดถึงความรู้เกี่ยวกับแนวคิดและทฤษฎีการแพร่กระจายทางวัฒนธรรม ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ อีกทั้งเนื้อหาเกี่ยวกับพื้นที่ที่ทำการศึกษา โดยค้นคว้าเอกสารทั้งที่เป็นเอกสารปฐมภูมิหรือทุติยภูมิ จากหน่วยงานราชการ สถาบันการศึกษา เอกชน ประเภทหนังสือ ตำรา รายงานการประชุม งานวิจัย ปริญญานิพนธ์ ภาคนิพนธ์ การศึกษาค้นคว้าอิสระ อินเตอร์เน็ตและวีดีทัศน์ โดยรวบรวมแยกประเด็นไว้ตามเนื้อหา

2. การเก็บข้อมูลจากภาคสนาม เป็นข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากพื้นที่ที่ทำการศึกษาวิจัย โดยวิธีการสำรวจเบื้องต้น (Basic Survey) สัมภาษณ์ที่เป็นทางการ (Informal Interview) และการสัมภาษณ์ที่เป็นทางการ (Formal Interview) การสัมภาษณ์เชิงลึก (In depth Interview) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non-participant Observation) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) และสนทนากลุ่ม (Focused Group) และการประชุมเชิงปฏิบัติการ (Workshop)

2.1 การสำรวจเบื้องต้น โดยขอความร่วมมือจากกลุ่มผู้รู้วัดหัวคู้ อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อทราบข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับประเพณีแห่ผ้าหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ ที่สามารถติดต่อได้

2.2 การสัมภาษณ์กับกลุ่มผู้ปฏิบัติ ผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับความเป็นมาของประเพณีความเชื่อ

2.3 การสัมภาษณ์เจาะลึก และการสัมภาษณ์ที่ไม่เป็นทางการ กับกลุ่มผู้รู้ด้วยวิธีการค้นหาผู้รู้ด้วยวิธีการสุ่มแบบก้อนหิมะ (Snowball sampling) โดยการถามจากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา เพื่อให้บอกชื่อบุคคลต่างๆ ที่รู้จัก และมีความรู้ที่ต้องการศึกษาเป็นทอดๆ ได้อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับการอนุรักษ์ การสืบสาน และความเป็นมาของประเพณีแห่ผ้าหลวงพ่อเขียว สุโขพุทโธภควา

2.4 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตสภาพทั่วไปภายในชุมชน วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม และเหตุการณ์ทั่วไปของชุมชนที่ทำการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้ข้อมูล สภาพทั่วไปของหมู่บ้าน ความเป็นอยู่ วิถีชีวิต ซึ่งเกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ผ้าหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

2.5 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัยเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีแห่ผ้าหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา การพูดคุยกับชาวบ้านในชุมชน นักท่องเที่ยว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ผ้าหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย

2.6 การสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยใช้การสนทนากลุ่มกับกลุ่มคนในชุมชน ด้วยการเชิญผู้ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าอาวาส พระสงฆ์ กลุ่มองค์การบริหารส่วนตำบลศีรษะจรเข้น้อย ผู้นำชุมชน โดยมีผู้เข้าร่วมประมาณ 23 คน เพื่อปรึกษาหารือและหาข้อสรุป ประเด็นต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับประเพณีแห่ผ้าหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ตลอดถึงการหาข้อสรุปเกี่ยวกับ การอนุรักษ์และสืบสานนำไปสู่การปฏิบัติ

2.7 การประชุมเชิงปฏิบัติการ ผู้วิจัยใช้วิธีการประชุมเชิงปฏิบัติการ โดยใช้กับผู้รู้ และผู้ที่เกี่ยวข้อง นำเสนอ ตรวจสอบแนวทางอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา รวมทั้งให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

สรุปผลการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูลเรื่อง การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับ ดังนี้ 1 ประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา และ 2 การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

1. ประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา งานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาเป็นประเพณีประจำปีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง จากแรงศรัทธาของคนในชุมชนศีรษะจรเข้น้อยที่มีต่อองค์หลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา เนื่องจากวัดหัวคู้เป็นคุ้งน้ำในช่วงน้ำหลากจะมีน้ำท่วมขังพระวิหารหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาประดิษฐานยาวนาน 4 เดือน และมักจะมีปลาตะเพียนมาว่ายเวียนรอบองค์พระเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเกิดความเชื่อในการไหว้สักการะบนบานจะต้องนำปลาตะเพียนสานมาบูชาจึงจะสัมฤทธิ์ผล สาธุชนจึงได้ร่วมกันยกทั้งองค์พระและวิหารให้สูงขึ้นจากเดิมอีก ด้านหน้าสูง 1.78 เมตร ด้านหลังสูง 2.50 เมตร โดยเริ่มบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อวันที่ 1 เมษายน 2551 ครั้นเมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 วันมาฆบูชาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 กำหนดให้เป็นประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียว สุโขพุทโธภควา ตามความเชื่อเรื่องการถวายผ้ากาสาวพัสตร์จะได้กุศลมากและเป็นการบูชาพระรัตนตรัย ดังที่พุทธศาสนิกชนในอินเดียและลังกามีความเชื่อว่า การทำบุญและการกราบไหว้บูชาที่ให้ได้กุศลจริงจะต้องปฏิบัติต่อพระพักตร์ของพระพุทธเจ้า และใกล้ชิดกับพระพุทธเจ้าให้มากที่สุด ความเชื่อนี้จึงได้ส่งต่อมายังชาวพุทธในประเทศไทย เมื่อพระองค์เสด็จปรินิพพานแล้วก็ยังมีสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้าอยู่ ได้แก่ พระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุเจดีย์ พระพุทธรูป การกราบไหว้บูชาสิ่งเหล่านี้ เท่ากับเป็นการกราบไหว้บูชาต่อพระพักตร์พระพุทธองค์เช่นเดียวกัน ด้วยเหตุนี้จึงเชื่อกันว่าการนำผ้าไปบูชาพระบรมธาตุเจดีย์และพระพุทธรูปด้วยการโอบรอบองค์ ถือว่าเป็นการบูชาที่สนิทแนบกับพระพุทธองค์ได้กุศลแรง (Wimon Damsri, 2014, p. 27) หรืออีกนัยหนึ่งเชื่อว่าอานิสงส์ของการทำบุญด้วยการถวายผ้าห่มองค์พระพุทธรูปจะได้รับอานิสงส์ที่ยิ่งใหญ่ในด้านความเป็นอยู่ จะพรั่งพร้อมไปด้วยอาภรณ์เครื่องประดับ มีเครื่องใช้ไม้สอยสะดวกสบาย สุขภาพร่างกายแข็งแรง มีผิวพรรณงามสะดุดตา เป็นที่ต้องตาต้องใจของผู้ที่พบเห็น เป็นที่นับหน้าถือตาของคนในสังคม อานิสงส์ผลบุญนี้จะส่งผลให้มีชีวิตที่สุขสบายประเพณีการแห่ผ้าห่มเนื่องในวันมาฆบูชาขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เกิดขึ้นในสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้โปรดให้มีการแห่ผ้าขึ้นธาตุเพิ่มขึ้นอีกวันหนึ่ง คือวันมาฆบูชา ขึ้น 15 ค่ำ เดือน 3 เพื่อให้พุทธศาสนิกชนที่อยู่ห่างไกลหรือไม่มีโอกาสกระทำพุทธบูชาในวันวิสาขบูชาได้มีโอกาสแห่ผ้าขึ้นธาตุตามศรัทธา แต่ในวันนี้ไม่มีการสวดสมโภชแต่อย่างใด ซึ่งถือเป็นประเพณีสืบมาจนทุกวันนี้ (พระปริยัติวงศาจารย์ (ประชุม ปวโร) เจ้าอาวาส. 2563 : สัมภาษณ์) จากการศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ได้ข้อสรุปดังนี้

1. งานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นใหม่

2. วัดหัวคู้เป็นคุ้งน้ำ ในช่วงน้ำหลากจะมีน้ำท่วมขังพระวิหารหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาและมักจะมีปลาตะเพียนมาว่ายเวียนรอบองค์พระเป็นจำนวนมาก

3. พ.ศ. 2552 เจ้าอาวาสวัดหัวคู้ คณะกรรมการวัด ได้มีแนวคิดร่วมกับคนในชุมชนตำบลศีรษะน้อย กำหนดให้มีการจัดงานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา จำนวน 2 วัน วันแรกจะนำผ้าจีวรไปถวายหน้า

องค์พระประธานหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วันที่สองจะร่วมกันนำผ้าห่มจีวรหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาพับใส่พาน และอัญเชิญนำขึ้นรถไปถวาย และทุกคนก็ร่วมกันเวียนเทียนพร้อมกัน

4. พ.ศ. 2553 การจัดกิจกรรมยังยึดถือปฏิบัติในรูปแบบเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนจากเดิมเป็นการพับจีวรใส่พาน เป็นการนำผ้าจีวรมาให้คนที่เข้าร่วมงาน ร่วมกันจับผ้าจีวรถือไว้เหนือศีรษะ และมีการจัดขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาเกิดขึ้นในรูปแบบขบวนเล็กๆ

5. พ.ศ. 2554-2563 แบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) กิจกรรมขบวนแห่ 2) กิจกรรมพิธีทางศาสนา

6. ขั้นตอนและพิธีกรรมในประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา มีหลักปฏิบัติ 3 ขั้นตอน คือ 1) การเตรียมผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา 2) การจัดขบวนแห่และการถวายผ้า 3) การนำผ้าขึ้นห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ผู้วิจัยนำเสนอขั้นตอนและพิธีกรรมในประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ดังตารางต่อไปนี้

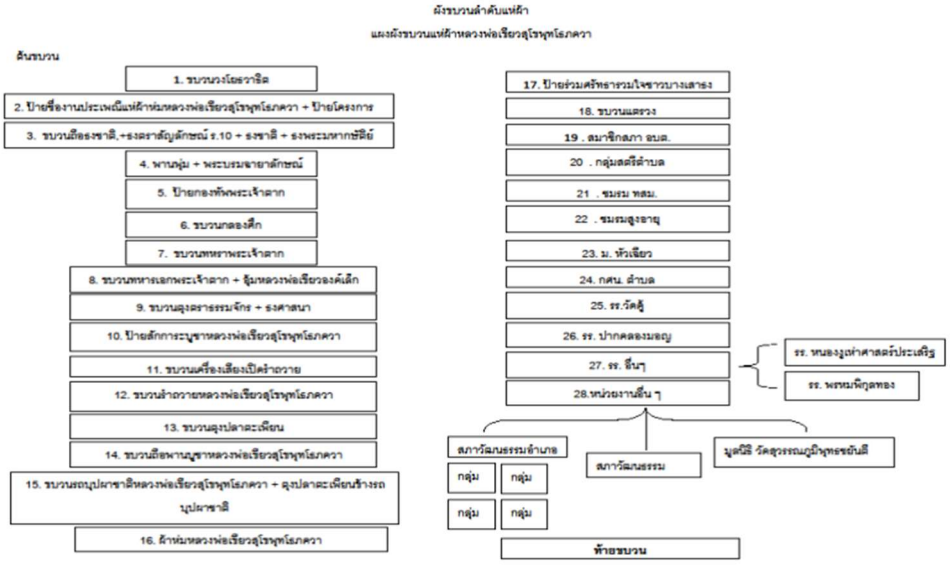
ตารางที่ 1 ตารางขั้นตอนและพิธีกรรมในประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

ขั้นตอน	คำอธิบาย	ภาพประกอบ
1) การเตรียมผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา	ผ้าที่ใช้ห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโภควาเป็นผ้าสีเหลืองทอง ผืนยาวเรียบ ลักษณะเป็นผ้าจีวรสำหรับพระสงฆ์ โดยจัดเตรียมผ้าห่มล่วงหน้าตั้งแต่ปีที่ผ่านมา	
2) การจัดขบวนแห่และการถวายผ้า	แห่ทักษิณาวัตรรอบวิหารหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา 3 รอบ หลังจากนั้นชาวบ้านจะช่วยกันพับผ้าห่มเตรียมใส่ในพาน แล้วอัญเชิญผ้าห่มมายังองค์พระประธานหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาในพระวิหาร เพื่อรอจะทำพิธีถวายผ้าห่มเพื่อเป็นพุทธบูชา ระหว่างนี้จะมีกิจกรรมการแสดงรำบูชาถวายหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา	
3) การนำผ้าขึ้นห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา	คลี่ผ้าสำหรับพร้อมสำหรับขึ้นห่ม โดยผูกเชือกที่ปลายผ้ามุมด้านเดียวไว้ด้านข้างองค์หลวงพ่อเขียว สุโขพุทโภควา ส่วนผ้าห่มที่เหลือจะอยู่ด้านหลังหลวงพ่อ ลักษณะการห่มจะเหมือนห่มสไบ การดึง ชักรอกนั้นประธานในพิธีฝ่ายฆราวาสจะเป็นผู้ดึงชักรอกขึ้นไป และผู้เข้าร่วมพิธีจะประคองผ้าห่ม ตอนชัก	

ขั้นตอน	คำอธิบาย	ภาพประกอบ
	รอกเท่านั้น โดยจะมีพระภิกษุกุสงฆ์จำนวน 3 รูป คอยรับและเตรียมห่มผ้าอยู่ด้านบนองค์หลวงพ่อเขียวสุโขพุทโภควา	

2. การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา มาเป็นประเพณีที่ประดิษฐ์วัฒนธรรมร่วมสมัย เป็นการปลุกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่าแก่นสาระและความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่น ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่างๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนท้องถิ่นนั้นๆ การฟื้นฟูและถ่ายทอดวัฒนธรรมท้องถิ่นที่กำลังสูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่นตามค่านิยมในสังคมไทย และการเผยแพร่ประเพณีท้องถิ่นด้วยสื่อและวิธีการต่างๆ อย่างกว้างขวางทั้งในระดับจังหวัดและระดับประเทศ จากการศึกษาพัฒนาการของรูปแบบขบวนแห่ดังกล่าว ผู้วิจัยได้เสนอแนวทางการประดิษฐ์และพัฒนารูปแบบกิจกรรมขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวพุทโธภควา พ.ศ.2563 รายละเอียดดังนี้

2.1 ประเพณีที่ประดิษฐ์และพัฒนารูปแบบกิจกรรมขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวพุทโธภควา การจัดวางรูปแบบขบวนแห่นับว่ามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งโดยเฉพาะเนื้อหาที่จะนำเสนอต้องมีความสอดคล้องกับเรื่องราวที่ได้รับมอบหมายให้จัดกิจกรรมนั้นๆ ด้วยการศึกษาประวัติความเป็นมาอย่างละเอียดเพื่อนำมาวิเคราะห์เนื้อหาดังกล่าวมาจัดวางเป็นแผนผังแล้วนำมาสร้างสรรค์รูปแบบของขบวนแห่ได้อย่างถูกหลักการ บางครั้งผู้ชมดูขบวนแห่สามารถเข้าใจในการเล่าเรื่องราวประวัติความเป็นมาได้อย่างชัดเจน แต่ถึงอย่างไรก็ตามการจัดวางอุปกรณ์ขบวนแห่ก็มีส่วนสำคัญไม่น้อยเช่นกันเพราะอุปกรณ์นั้นมีส่วนช่วยเสริมให้ขบวนมีความยิ่งใหญ่อลังการและสวยงามมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้การแต่งกายก็ช่วยเสริมให้ขบวนสามารถบ่งบอกได้หลายปัจจัย เช่น วิถีชีวิตของแต่ละภูมิภาค เรื่องราวของเนื้อหาที่นำเสนอ ยศฐาบรรดาศักดิ์ของผู้เดินขบวน เชื้อชาติ ขนมธรรมเนียมวัฒนธรรมประเพณีและศาสนา เป็นต้น การจัดขบวนนั้นขาดมิได้คือการร่ายรำและดนตรีประกอบขบวนแห่เพราะสองสิ่งนี้สามารถทำให้ขบวนมีชีวิตชีวาสนุกสนาน การร่ายรำถ้าผู้เดินขบวนรำท่าทางเดียวกัน แต่งกายเหมือนกันจะช่วยให้มีความสวยงามดูยิ่งใหญ่อลังการยิ่งขึ้น โดยเฉพาะมีผู้คนเข้าร่วมรำจำนวนมากๆ ส่วนดนตรีนั้นเป็นตัวที่ช่วยเสริมให้คนรำในขบวนเกิดความครึกครื้นสนุกสนานตามจังหวะดนตรี

ภาพที่ 2 แผนผังขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา พ.ศ. 2563
ที่มา: สุกฤตาวัฒน์ บำรุงพานิช

2.2 การประดิษฐ์รำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาและรำบูชาถวายหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ผู้วิจัยได้นำทำนองเพลงเข้าร่วมประชุมสนทนากลุ่มกับคณะกรรมการจัดกิจกรรมประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ผลปรากฏว่าส่วนใหญ่ให้ความชื่นชม ทำนองเพลงฟังแล้วเกิดความรู้สึกประทับใจ และเกิดความศรัทธาในหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา จังหวะดนตรีมีความไพเราะ ทั้งนี้ยังสามารถแสดงออกได้ว่าเพลงนี้เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ โดยผู้วิจัยเป็นผู้ประดิษฐ์ท่ารำได้นำท่ารำมาจากท่ารำแม่บทเล็กทั้งหมดมีจำนวน 26 ท่า ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาเพียงจำนวน 2 ท่า ได้แก่ ท่าสอดสร้อยมาลา ท่าเทพพนม ท่ารำนาฏยศัพท์จำนวน 2 ท่า ได้แก่ ท่าจีบหงาย ท่าตั้งวงสูง และท่านาฏศิลป์พื้นบ้านภาคกลางชุดรำเถิดเทิงกลองยาวจำนวน 1 ท่า นำมาประดิษฐ์การรำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

ภาพที่ 3 ภาพรำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา
ที่มา: สุกฤตาวัฒน์ บำรุงพานิช

อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ผลของการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ตรงตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำไปสู่การอภิปรายผลดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาของประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา งานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาเป็นประเพณีที่เกิดขึ้นใหม่ เพื่อต้องการให้มีประเพณีประจำปีที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นตนเอง จากแรงศรัทธาของคนในชุมชนศีรษะจรเข้น้อยที่มีต่อองค์หลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วัดหัวคู้เป็นคุ้งน้ำในช่วงน้ำหลากจะมีน้ำท่วมขังพระวิหารหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาและมักจะมีปลาตะเพียนมาว่ายเวียนรอบองค์พระเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเกิดความเชื่อในการไหว้สักการะบนบานจะต้องนำปลาตะเพียนสานมาบูชาจึงจะสัมฤทธิ์ผล ซึ่งสอดคล้องกับ Methawee Siriwong (2013, pp. 8-10) กล่าวว่าเทศกาลและงานประเพณีเป็นการนำความเชื่อทางศาสนาผสมผสานกับความเชื่อท้องถิ่นจนเกิดเป็นอัตลักษณ์ของคนในชุมชนท้องถิ่นแตกต่างกันไป ซึ่งประเทศไทยเป็นประเทศแห่งพุทธศาสนาพิธีกรรมทางศาสนาจึงแทรกอยู่ในงานประเพณีที่เกี่ยวข้องวิถีชีวิตของคนไทยส่วนใหญ่เป็นประเพณีชุมชน เช่น สงกรานต์ ทอดกฐิน ลอยกระทงฯลฯ สภาพสังคมไทยที่เปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรมทำให้งานเทศกาลประเพณีบางอย่างสูญหายไป จนกระทั่งเกิดการกระตุ้นเศรษฐกิจและการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าผ่านการประชาสัมพันธ์เพื่อการท่องเที่ยว ทำให้ประเพณีพิธีกรรมถูกฟื้นฟูอย่างผิวเผินไม่ให้ความสำคัญกับพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อความมั่นคงทางจิตใจกลายเป็นการสร้างความตื่นตาตื่นใจ สร้างความบันเทิงให้กับผู้เข้าร่วมงานแทนเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวเกิดการเปลี่ยนแปลงจากรูปเดิมทั้งแนวคิดและการปฏิบัติ พ.ศ. 2552 เจ้าอาวาสวัดหัวคู้ คณะกรรมการวัด ได้มีแนวคิดร่วมกับคนในชุมชนตำบล ศีรษะน้อย กำหนดให้มีการจัดงานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา จำนวน 2 วัน วันแรกจะนำผ้าจีวรไปถวายหน้าองค์พระประธานหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา วันที่สองจะร่วมกันนำผ้าห่มจีวรหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาพับใส่พาน และอัญเชิญนำขึ้นรถไปถวายและทุกคนก็ร่วมกันเวียนเทียนพร้อมกัน พ.ศ. 2553 การจัดกิจกรรมยังยึดถือปฏิบัติในรูปแบบเดิม แต่มีการปรับเปลี่ยนจากเดิมเป็นการพับจีวรใส่พาน เป็นการนำผ้าจีวรมาให้คนที่เข้าร่วมงาน ร่วมกันจับผ้าจีวรถือไว้เหนือศีรษะ และมีการจัดขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควาเกิดขึ้นในรูปแบบขบวนเล็กๆ โดยมีขบวนกลองยาวของคนในชุมชน ลักษณะของขบวนแห่ไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน พ.ศ.2554-2563 แบ่งกิจกรรมออกเป็น 2 ส่วน คือ 1) กิจกรรมขบวนแห่ เป็นหน้าที่ของฝ่ายฆราวาส 2) กิจกรรมพิธีทางศาสนา เป็นหน้าที่ของฝ่ายพระสงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับ Nipatpong Pumma, & Narongkan Rodsap. (2012, p. 54) เทศกาลและประเพณีปัจจุบันมีลักษณะเป็นกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่เกิดจากความร่วมมือระหว่างรัฐ ภาคเอกชน และประชาชนที่นำรากเหง้าของวัฒนธรรมมาเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมทางวัฒนธรรมช่วยสร้างชีวิตชีวาให้กันและกันคนในพื้นที่และกลุ่มคนในวัฒนธรรมท้องถิ่น

2. การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา เป็นการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า ความสำคัญของวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นประเพณีดั้งเดิมที่ปฏิบัติกันมายาวนาน ควรค่าแก่การอนุรักษ์และสืบสานให้คงอยู่ การอนุรักษ์และสืบสานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา เป็นประเพณีประดิษฐ์เพื่อพัฒนารูปแบบกิจกรรมขบวนแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา โดยได้ปรับเปลี่ยนลักษณะบางประการ ให้เหมาะสมกับยุคสมัยมากขึ้น ให้เป็นเอกลักษณ์ประจำท้องถิ่น ให้เยาวชนรุ่นหลังไม่หลงลืมประวัติศาสตร์ จึงสอดคล้องกับ Tanawat Nitipaparnan

(2015, p. 34) ที่ชื่อว่า The lnventionof Tradition โดย ฮอบส์บอว์ม (Hobsbawm) มองประเพณีประดิษฐ์ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่เกิดขึ้นอันเกี่ยวกับการจัดระเบียบสังคมที่ถูกถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของกฎระเบียบและข้อปฏิบัติ (set of practices) เช่น ศาสนา ความเชื่อ พิธีกรรม เรื่องเล่า ตำนาน คติชน ประวัติศาสตร์และสัญลักษณ์ต่างๆ หรือที่รวมเรียกว่า วัตถุดิบโบราณ (automatically implies) เพื่อรับใช้สถานการณ์ทาง เศรษฐกิจ การเมือง สังคม ในช่วงเวลาที่กำลังเผชิญหน้ากับการเปลี่ยนแปลงได้มีการประดิษฐ์ดนตรีการรำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา นำจังหวะกลองยาวมาผสมผสานกับทำนองเพลงพม่ากลองยาว มีจังหวะสนุกสนาน มีประดิษฐ์ดนตรีการรำบูชาถวายหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ได้แต่งเนื้อเพลงและทำนองตามแนวคิดแบบเพลงลูกทุ่ง เนื้อเพลงบอกถึงประวัติของหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา และวัดหัวคู้ เป็นเพลง 1 ท่อน อัตราจังหวะ 2 ชั้น เรียกชื่อเพลงตามชุดการแสดง ทั้ง 2 เพลงนี้ได้ใช้ดนตรีภาคกลางระหว่างดนตรีไทยกับดนตรีสากล บรรเลงกันในจังหวะเรียบง่าย ประดิษฐ์เพลงขึ้นมาใหม่ โดยนายเกียรติ์สรณ์ เมืองโคตร เครื่องดนตรีได้แก่ ระนาดเอก ฆ้อง กลองยาว ฉาบเล็ก กลองชุด กีต้าร์ กีต้าร์ไฟฟ้า เบส เปียโนไฟฟ้า แซกโซโฟน ทรอมโบน และทรัมเป็ต การประดิษฐ์รำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ได้นำท่ารำมาจากท่ารำแม่บทเล็กทั้งหมดมีจำนวน 26 ท่า ผู้วิจัยได้คัดเลือกมาเพียงจำนวน 2 ท่า ได้แก่ ท่าสอดสร้อยมาลา ท่าเทพพนม ท่ารำนาฏยศัพท์จำนวน 2 ท่า ได้แก่ ท่าจีบหงาย ท่าตั้งวงสูง และท่านาฏศิลป์พื้นบ้านภาคกลางชุดรำเถิดเทิงกลองยาวจำนวน 1 ท่า นำมาประดิษฐ์การรำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา มีจำนวนทั้งหมด 5 ท่า โดยการรำจะนับจังหวะตามดนตรีเริ่มจากท่ารำที่ 1 ด้วยการเดินย่ำเท้านับจำนวน 20 ครั้ง จึงเปลี่ยนท่ารำตามลำดับตั้งแต่ท่าที่ 2 ถึงท่าที่ 5 จนครบจำนวน 5 ท่าถึงจะเริ่มปฏิบัติใหม่ จนแห่ขบวนไปถึงจุดหมายที่กำหนดโดยจะรำตามริ้วขบวน นับจังหวะตามจังหวะเพลง 20 ครั้ง แล้วจึงเปลี่ยนท่ารำไปเป็นท่าที่ 2 รำไปจนครบ 5 ท่า แล้วจึงจะเริ่มท่าที่ 1 ใหม่ ปฏิบัติเช่นนี้เรื่อยๆ จนเดินไปถึงจุดหมายที่กำหนด การประดิษฐ์รำบูชาถวายหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ท่ารำนำมาจากท่ารำ ท่าแม่บทใหญ่ ท่าแม่บทเล็ก ท่านาฏยศัพท์ และภาษาท่า มีท่ารำทั้งหมด 32 ท่า ใช้เวลาในการแสดง 4.46 นาที และได้มีการประดิษฐ์เครื่องแต่งกายประกอบการรำแห่ขบวนผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา และการรำบูชาถวายหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ได้แนวคิดมาจากการแต่งกายชุดไทยบรมพิมาน ลักษณะชุดเป็นสีเหลืองทอง เพราะสีเหลืองทองเป็นสีที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เครื่องแต่งกายมี เสื้อแขนกระบอก ผ้าสไบสีทอง ผ้าถุง ปลาตะเพียนสานไว้ประดับศีรษะ ที่เลือกใช้ปลาตะเพียนเพราะว่าเป็นความเชื่อของคนในชุมชนท้องถิ่นวัดหัวคู้ สร้อยคอ ต่างหู สร้อยข้อมือ เข็มขัด และหัวเข็มขัด ซึ่งสอดคล้องกับ Chanthana Lamsakun. (2007, Abstracts) ว่าวิธีวิจัยเชิงสร้างสร้างสรรค์ โดยคงรากฐานของนาฏศิลป์ไทยโบราณไว้เป็นพื้นฐานในการคิดประดิษฐ์ท่ารำนาฏศิลป์สร้างสรรค์ขึ้นใหม่ จากความประทับใจในประสบการณ์ความงามของธรรมชาติ เกิดเป็นจินตนาการ ทำให้เกิดแรงบันดาลใจในการคิดประดิษฐ์ท่าร่ายรำให้สอดคล้องกับการประพันธ์เพลง การประดิษฐ์เครื่องแต่งกายใหม่ และทำการฝึกสอนถ่ายทอดท่ารำนาฏศิลป์ไทยสร้างสรรค์ให้แก่นักเรียนและนักศึกษา และนำออกแสดงเพื่อเผยแพร่นาฏศิลป์ไทย

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลควรจัดสร้างพิพิธภัณฑ์สำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญของงานประเพณีและร่วมกับหน่วยงานทางการศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เกี่ยวกับงานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา ตำบลศีรษะจรเข้น้อย อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อให้เยาวชนได้ศึกษาเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

1.2 คณะกรรมการจัดงานควรเพิ่มรูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย และปรับเนื้อหาสาระในการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนปรับรูปแบบกิจกรรมในงานให้น่าสนใจ มีการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่งานประเพณี

1.3 หน่วยงานด้านการท่องเที่ยวอำเภอบางเสาธง ควรมีการนำเสนอแหล่งท่องเที่ยวทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ของอำเภอบางเสาธง วัดสำคัญๆ ตลอดจนวิถีชุมชนพื้นบ้าน มีการบริการจัดบริการนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวได้เที่ยวชม ในช่วงของงานประเพณี

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการของงานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา อำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เนื่องจากการศึกษาของผู้วิจัยพบว่า ยังมีประเพณีปฏิบัติบางอย่างที่ควรปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับยุคสมัย

2.2 ควรศึกษาวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของอำเภอบางเสาธง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวควบคู่กับงานประเพณีแห่ผ้าห่มหลวงพ่อเขียวสุโขพุทโธภควา

REFERENCES

Chanthana Lamsakun. (2007). **The creative imagination of Thai dance (Jintanakarn).** Bangkok: Arts Program in Theatre, Faculty of Fine and Applied Arts, Thammasat University.

Methawee Siriwong. (2013**). Invented tradition and cultural resource management: A case study of San Don Ta Festival, Amphoe Khunkhan, Si Sa Ket province.** [Master's Thesis, Silpakorn University].

Nipatpong Pumma, & Narongkan Rodsap. (2012). **Nostalgia in Thai Tourism Industry [Special issue].** Mekong-Salween Civilization Studies Journal. 3, 47-59.

Pinwadee Srisupan, Yaowalak Apichatvullop, & Kanokwan Manorom. (2011). **Detraditionalization: A transformation of the Bun Bangfai Rocket Festival in the age of globalization.** Journal of Mekong Societies, 7(2), 27-48.

Tanawat Nitipaparnan. (2015). **The production of cultural space for tourism: A case study of plernwan, Hua-Hin district, Prachuabkirikhan province.** [Doctoral dissertation, Thammasat University].

Wat Huaku. (2010). **History documents of Wat Huaku.** Bang Sao Thong District, Samut Prakan Province.

Wimon Damsri. (2014). **Royal robes bestowed: Factors and media to promote the continuation of the tradition of parades of robes up to the elements of Nakhon Si Thammarat.** Nakhon Si Thammarat: Cultural Centre, Nakhon Si Thammarat Rajabhat University.